
Natya Shastra Chapter 21

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౨౧

Document Information

Text title : naaTyashaastra adhyaaya 21

File name : natya21.itx

Category : nATyashAstra, major_works, bhārata

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Sage Bharata

Transliterated by : dpadmakar at hotmail.com

Proofread by : dpadmakar at hotmail.com

Latest update : October 6, 2001

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౨౧

॥ శ్రీరస్తు ॥

భరతమునిప్రణీతం నాట్యశాస్త్రమ్
అథ ఏకవింశోఽధ్యాయః ।
ఆహార్యాభినయం విప్రా వ్యాఖ్యాస్యామ్యనుపూర్వశః ।
యాస్మత్ ప్రయోగః సర్వోఽయమాహార్యాభినయే స్థితః ॥ ౧॥
నానావస్థా ప్రకృతయ పూర్వం నైపథ్యసాధితాః ।
అక్ష్ణాదిభరతభివ్యక్తిముపగచ్ఛన్యయత్నతః ॥ ౨॥
ఆహార్యాభినయో నామ జ్ఞేయో నేపథ్యజ్ఞో విధిః ।
తత్ర కార్యః ప్రయత్నస్తు నాట్యస్య శుభమిచ్ఛతా ॥ ౩॥
[తస్మిన్యత్నస్తు కర్తవ్యో నైపథ్యే సిద్ధిమిచ్ఛతా ।
నాట్యస్యేహ త్వలక్ష్కారో నైపథ్యం యత్ప్రకీర్తితమ్ ॥] ॥ ౪॥
చతుర్విధం తు నేపథ్యం పుస్తోఽలక్ష్కార ఏవ చ ।
తథాక్ష్కరచనా చైవ జ్ఞేయం సజ్జివమేవ చ ॥ ౫॥
పుస్తస్తు త్రివిధో జ్ఞేయో నానారూపప్రమాణతః ।
సన్ధిమో వ్యాజిమశ్చైవ వేష్టిమశ్చ ప్రకీర్తితః ॥ ౬॥
కిలిజ్జాచర్మవస్త్రాద్వైర్యద్రూపం క్రియతే బుధైః ।
సన్ధిమో నామ విజ్ఞేయః పుస్తో నాటకసంస్కారయః ॥ ౭॥
వ్యాజిమో నామ విజ్ఞేయో యస్త్రేణ క్రియతే తు యః ।
వేష్ట్యతే చైవ యద్రూపం వేష్టిమః స తు సంజ్ఞితః ॥ ౮॥
శైలయానవిమానాని చర్మవర్మధ్వజా నగాః ।
యే క్రియన్తే హి నాట్యే తు స పుస్త ఇతి సంజ్ఞితః ॥ ౯॥
అలక్ష్కారస్తు విజ్ఞేయో మాల్యభరణవాససామ్ ।
నానావిధః సమాయోగోఽప్యజ్ఞోపాఙ్గవిధిః స్మృతః ॥ ౧౦॥

వేష్టిమం వితతం చైవ సంఘాత్యం గ్రన్థిమం తథా ।
 ప్రాలంబితం తథా చైవ మాల్యం పఞ్చవిధం స్మృతమ్ ॥ ౧౧ ॥
 చతుర్విధం తు విజ్ఞేయం నాట్యే హ్యభరణం బుధైః ।
 ఆవేధ్యం బన్ధనీయం చ క్షేప్యమారోప్యమేవ చ ॥ ౧౨ ॥
 ఆవేధ్యం కుణ్డలాదీహ యత్స్యోచ్చ్రవణభూషణమ్ ।
 ఆరోప్యం హేమసూత్రాది హారాశ్చ వివిధాశ్రయాః ॥ ౧౩ ॥
 శ్రోణీసూత్రాఙ్గదే ముక్తాబన్ధనీయాని సర్వదా ।
 ప్రక్షేప్య నూపురం విద్యాద్యస్త్రాభరణమేవ చ ॥ ౧౪ ॥
 భూషణానాం వికల్పం హి పురుషస్త్రీసమాశ్రయమ్ ।
 నావిధం ప్రవక్ష్యామి దేశజాతినముద్భవమ్ ॥ ౧౫ ॥
 చూడామణిః సముకుటః శిరసో భూషణం స్మృతమ్ ।
 కుణ్డలం మోచకం కీలా కర్ణాభరణమిష్యతే ॥ ౧౬ ॥
 ముక్తావలీ హర్షకం చ సూత్రకం కణ్ఠభూషణమ్ ।
 వేతికాఙ్గులిముద్రా చ స్యాదఙ్గులివిభూషణమ్ ॥ ౧౭ ॥
 హస్తలీ వలయం చైవ బాహునాలీవిభూషణమ్ ।
 రుచకశ్చూలికా కార్యా మణిబన్ధవిభూషణమ్ ॥ ౧౮ ॥
 కేయూరే అఙ్గదే చైవ కూర్పరోపరిభూషణే ।
 త్రిసరశ్చైవ హారశ్చ తథా వక్షోవిభూషణమ్ ॥ ౧౯ ॥
 వ్యాలమ్బమౌక్తికో హారో మాలా చైవాఙ్గుభూషణమ్ ।
 తలకం సూత్రకం చైవ భవేత్కటివిభూషణమ్ ॥ ౨౦ ॥
 అయం పురుషనిర్యోగః కార్యస్త్వాభరణాశ్రయః ।
 దేవానాం పార్థివానాం చ పునర్వక్ష్యామి యోషితామ్ ॥ ౨౧ ॥
 శిఖాపాశం శిఖావ్యాలం పిణ్డీపత్రం తదైవ చ ।
 చూడామణిర్మకరికా ముక్తాజాలగవాక్షికమ్ ॥ ౨౨ ॥
 శిరసో భూషణం చైవ విచిత్రం శీర్షణోలకమ్ ।
 కణ్ఠకం శిఖిపత్రం చ వేణీపుచ్ఛః సదోరకః ॥ ౨౩ ॥
 లలాటతలకం చైవ నానాశిల్పప్రయోజితమ్ ।
 భ్రూగుచ్ఛోపరిగుచ్ఛశ్చ కుసుమానుకృతిస్తథా ॥ ౨౪ ॥

కర్ణికా కర్ణవలయం తథా స్యాత్పత్రకర్ణికా ।
 కుణ్డలం కర్ణముద్రా చ కర్ణోత్క్రిలకమేవ చ ॥ ౨౫॥
 నానారత్నవిచిత్రాణి దస్తపత్రాణి చైవ హి ।
 కర్ణయోర్భూషణం హ్యేతత్కర్ణపూరస్తద్భవ చ ॥ ౨౬॥
 తిలకాః పత్రలేఖాశ్చ భవేద్గణ్డవిభూషణమ్ ।
 త్రివణీ చైవ విజ్ఞేయం భవేద్వక్షోవిభూషణమ్ ॥ ౨౭॥
 నేత్రయోరజ్జునం జ్ఞేయమధరస్య చ రజ్జునమ్ ।
 దంతానాం వివిధో రాగశ్చతుర్ణాం శుక్లతాపి వా ॥ ౨౮॥
 రాగాన్తరవికల్పోఽథ శోభనేనాధికోజ్వలః ।
 ముగ్ధానాం సున్దరీణాం చ ముక్తాభాసితశోభనాః ॥ ౨౯॥
 సురక్తా వాపి దంతా స్యుఃః పద్మపల్లవరజ్జునాః ।
 అశ్మరాగోద్ధ్యోతితః స్యాదధరః పల్లవప్రభః ॥ ౩౦॥
 విలాసశ్చ భవేత్తాసాం సవిభ్రాన్తనరీక్షితమ్ ।
 ముక్తావలీ వ్యాలపక్షిరృజ్జురీ రత్నమాలికా ॥ ౩౧॥
 రత్నావలీ సూత్రకం చ జ్ఞేయం కణ్డవిభూషణమ్ ।
 ద్విసరస్త్రిసరశ్చైవ చతుస్సరకమేవ చ ॥ ౩౨॥
 తథా శ్శృంఖలికా చైవ భవేత్కణ్డవిభూషణమ్ ।
 అజ్జదం వలయం చైవ బాహుమూలవిభూషణమ్ ॥ ౩౩॥
 నానాశిల్పకృతాశ్చైవ హారా వక్షోవిభూషణమ్ ।
 మణిజాలావనద్ధం చ భవేత్ స్తనవిభూషణమ్ ॥ ౩౪॥
 ఖర్జూరకం సోచ్ఛితికం బాహునాలీవిభూషణమ్ ।
 కలాపీ కటకం శఙ్ఖో హస్తపత్రం సపూరకమ్ ॥ ౩౫॥
 ముద్రాజ్ఞలీయకం చైవ హ్యజ్ఞలీనాం విభూషణమ్ ।
 ముక్తాజాలాఢ్యతలకం మేఖలా కాఞ్చికాపి వా ॥ ౩౬॥
 రశనా చ కలాపశ్చ భవేచ్ఛ్రోణీవిభూషణమ్ ।
 ఏకయష్టిర్భవేత్కాఞ్చీ మేఖలా త్వష్టయష్టికా ॥ ౩౭॥
 ద్విసరష్టయష్టి రశనా కలాపః పఞ్చువింశకః ।

ద్వాత్రింశచ్చ వతుఃషష్టిః శతమష్టోత్తరం తథా ॥ ౩౮॥
 ముక్తాహారా భవన్త్యేతే దేవపార్థివయోషితామ్ ।
 నూపురః కింకీణీకాశ్చ ఘణ్ణికా రత్నజాలకమ్ ॥ ౩౯॥
 సఘోషే కటకే చైవ గుల్ఫోపరివిభూషాణమ్ ।
 జ్జయోః పాదపత్రం స్యాదగ్గలీష్వజ్జలీయకమ్ ॥ ౪౦॥
 అజ్గష్ఠతిలకాశ్చైవ పాదయోశ్చ విభూషణమ్ ।
 తథాలక్ష్మకరాగశ్చ నానాభక్తినివేశితః ॥ ౪౧॥
 అశోకపలావచ్ఛాయః స్యాత్ స్వాభావిక ఏవ చ ।
 ఏతద్విభూషణం నార్యా ఆకేశాదానఖాదపి ॥ ౪౨॥
 యథాభవరసావస్థం విజ్ఞేయం ద్విజసత్తమాః ।
 ఆగమశ్చ ప్రమాణం చ రూపనిర్వర్ణనం తథా ॥ ౪౩॥
 విశ్వకర్మమతాత్కార్యం సుబుద్ధ్యాపి ప్రయోక్తుభిః ।
 న హి శక్యం సువర్ణేన ముక్తాభిర్మణిభిస్తథా ॥ ౪౪॥
 స్వాధీనమితి రువ్యైవ కర్తుమజ్గస్య భూషణమ్ ।
 విభాగతోఽభిప్రయుక్తమజ్గశోభాకరం భవేత్ ॥ ౪౫॥
 యథా స్థానాన్తరగతం భూషణం రత్నసంయుతమ్ ।
 న తు నాట్యప్రయోగేషు కర్తవ్యం భూషణం గురు ॥ ౪౬॥
 ఖేదం జనయతే తద్ధి సవ్యాయతవిచేష్టనాత్ ।
 గురుభావావసన్నస్య స్వేదో మూర్ఛా చ జాయతే ॥ ౪౭॥
 గుర్వాభరణసన్నో హి చేష్టాం న కురుతే పునః ।
 తస్మాత్తనుత్వచకృతం సౌవర్ణం భూషణం భవేత్ ॥ ౪౮॥
 రత్నవజ్జతుబద్ధం వా న ఖేదజననం భవేత్ ।
 స్వేచ్ఛయా భూషణవిధిర్దివ్యానామపదిశ్యతే ॥ ౪౯॥
 యత్నభావవినిష్పన్నం మానుషాణాం విభూషణమ్ ।
 వ్రేష్టితం వితతం చైవ సంఘాత్యం గ్రథిమం తథ ॥ ౫౦॥
 లమ్బుశోభి తథా చైవ మాల్యం పఞ్చవిధం స్మృతమ్ ।
 ఆచ్ఛాదనం బహువిధం నానాపత్తనసంభవమ్ ॥ ౫౧॥

తజ్జేయం త్రిప్రకారం తు శుద్ధం రక్తం విచిత్రతమ్ |
 దివ్యానాం భూషణవిధిర్య ఏష పరికీర్తితః || ౫౨ ||
 మానుషాణాం తు కర్తవ్యో నానాదేశసమాశ్రయః |
 భూషణైశ్చాపి వేషైశ్చ నానావస్థాసమాశ్రయైః || ౫౩ ||
 దివ్యాంగునానాం కర్తవ్యా విభక్తిః స్వస్వభూమిజా |
 విద్యాధరీణాం యక్షీణామప్సరోనాగయోషితామ్ || ౫౪ ||
 ఋషిదైవతకన్యానాం వేషైర్నానాత్వమిష్యతే |
 తథా చ సిద్ధగన్ధర్వరాక్షసాసురయోషితామ్ || ౫౫ ||
 దివ్యానాం నరనారీణాం తదైవ చ శిఖణ్డకమ్ |
 శిఖాపుటశిఖణ్డం తు ముక్తాభూయిష్ఠభూషణమ్ || ౫౬ ||
 విద్యాధరీణాం కర్తవ్యః శుద్ధో వేషపరిచ్ఛదః |
 యక్షిణ్యోఽప్సరశ్చైవ కర్యా రత్నవిభూషణాః || ౫౭ ||
 సమస్తానాం భవేద్వేషో యక్షీణా కేవలం శిఖా |
 దివ్యనామివ కర్తవ్యం నాగస్త్రీణాం విభూషణమ్ || ౫౮ ||
 ముక్తామణిలతాప్రాయాః ఫణాస్తాసాం తు కేవలాః |
 కార్యం తు మునికన్యానామేకవేణీధరం శిరః || ౫౯ ||
 న చాపి విభూషణవిధిస్తాసాం వేషో వనోచితః |
 ముక్తామరకతప్రాయం మణ్డనం సిద్ధయోషితామ్ || ౬౦ ||
 తాసాం తు చైవ కర్తవ్యం పీతవస్త్రపరిచ్ఛదమ్ |
 పద్మరాగమణిప్రాయం గన్ధర్వీణాం విభూషణమ్ || ౬౧ ||
 వీణాహస్తశ్చ కర్తవ్యః కౌసుమ్యవసనస్తథా |
 ఇన్ద్రసీలైస్తు కర్తవ్యం రాక్షసీణాం విభూషణమ్ || ౬౨ ||
 సితదంష్ట్రా చ కర్తవ్యా కృష్ణవస్త్రపరిచ్ఛదమ్ |
 వైడూర్యముక్తాభరణాః కర్తవ్యా సురయోషితామ్ || ౬౩ ||
 శుకపిఞ్చునిభైఅర్వస్త్రైః కార్యస్తాసాం పరిచ్ఛదః |
 పుష్యరాగైస్తు మణిభిః క్వచిద్వైడూర్యభూషితైః || ౬౪ ||
 దివ్యవానరనారీణాం కార్యో నీలపరిచ్ఛదః |

ఏవం శృంగ్గారిణః కార్య వేషా దివ్యాజ్ఞనాశ్రయాః ॥ ౬౫ ॥

అవస్థాంతమాసాద్య శుద్ధాః కార్యాః పునస్తథా ।

మానుషీణాం తు కర్తవ్యా నానాదేశసముద్భవాః ॥ ౬౬ ॥

వేషాభరణసంయోగాన్ గదతస్తాన్నిబోధత ।

ఆవస్త్వయువతీనాం తు శిరస్సాలకకున్తలమ్ ॥ ౬౭ ॥

గౌడీయానామలకప్రాయం సశిఖాపాశవేణీకమ్ ।

ఆభీరయువతీనాం తు ద్వివేణీధర ఏవ తు ॥ ౬౮ ॥

శిరః పరిగమః కార్యో నీలప్రాయమథామ్బరమ్ ।

తథా పూర్వోత్తరస్త్రీణాం సమున్నద్ధశిఖణ్ణకమ్ ॥ ౬౯ ॥

ఆకేశాచ్ఛాదనం తాసాం దేశకర్మణీ కీర్తితమ్ ।

తదైవ దక్షిణస్త్రీణాం కార్యముల్లేఖ్యసంశ్రయమ్ ॥ ౭౦ ॥

కుమ్భిబద్ధకసంయుక్తం తథావర్తలలాటికమ్ ।

[గణికానాం తు కర్తవ్యమిచ్ఛావిచ్ఛిత్తి మణ్ణనమ్] ॥ ౭౧ ॥

దేశజాతివిధానేన శేషాణామపి కారయేత్ ।

వేషం తథా చాభరణం క్షురకర్మ పరిచ్ఛదమ్ ॥ ౭౨ ॥

[ఆగమం చాపి నైపథ్యే నాట్యస్యైవం ప్రయోజయేత్] ।

అదేశయుక్తో వేషో హి న శోభాం జనయిష్యతి ॥ ౭౩ ॥

మేఖలోరసి బద్ధా తు హాస్యం సముపపాదయేత్ ।

తథా ప్రోషితకాంతాసు వ్యసనాభిహతాసు చ ॥ ౭౪ ॥

వేషో వై మలినః కార్య ఏకవేణీధరం శిరః ।

విప్రలమ్భే తు నార్యాస్తు శుద్ధో వేషో భవేదిహ ॥ ౭౫ ॥

నాత్యాభరణసంయుక్తో న చాపి మృజయాన్వితః ।

ఏవం స్త్రీణాం భవేద్వేషో దేశావస్థాసముద్భవః ॥ ౭౬ ॥

పురుషాణాం పునశ్చైవ వేషాన్వఙ్గామి తత్త్వతః ।

తత్రాఙ్కరచనా పూర్వం కర్తవ్యా నాట్యయోక్తృభిః ॥ ౭౭ ॥

తతః పరం ప్రయోక్తవ్యా వేషా దేశసముద్భవాః ।

సితో నీలశ్చ పీతశ్చ చతుర్థో రక్త ఏవ చ ॥ ౭౮ ॥

ఏతే స్వభావజా వర్ణా యైః కార్యం త్వజ్గవర్తనమ్ |
 సంయోగజాః పునశ్చాన్యే ఉపవర్ణా భవన్తి హి || ౭౯ ||
 తానహం సమప్నవజ్ఞామి యథాకార్యం ప్రయోక్తుభిః |
 సీతసీలసమామోగే కారణవ ఇతి స్మృతః || ౮౦ ||
 సీతపీతసామాయోగాత్పాణ్డ్రువర్ణః ప్రకీర్తితః |
 సీతిఅరక్తసమామోగే పద్మవర్ణః ప్రకీర్తితః || ౮౧ ||
 పీతసీలసమామోగాద్ధరితో నామ జాయతే |
 సీలరక్తసమామోగాత్కషాయో నామ జాయతే || ౮౨ ||
 రక్తపీతసమామోగాద్ధౌరవర్ణ ఇతి స్మృతః |
 ఏతే సంయోగజా వర్ణా హ్యుపవర్ణాస్తథాపరే || ౮౩ ||
 త్రిచతుర్వర్ణసంయుక్తా బహవః సమప్నకీర్తితాః |
 బలస్థో యో భవేద్వర్ణస్తస్య భాగో భవేత్తతః || ౮౪ ||
 దుర్బలస్య చ భాగో ద్వౌ సీలం ముక్త్యా ప్రదాపయేత్ |
 సీలస్యైకో భవేద్భాగశ్చత్వారోఽన్యే తు వర్ణకే || ౮౫ ||
 బలవాన్సర్వవర్ణానాం సీల ఏవ ప్రకీర్తితః |
 ఏవం వర్ణవిధిం జ్ఞాత్వా నానాసంయోగసంశ్రయమ్ || ౮౬ ||
 తతః కుర్యాద్యథాయోగమజ్ఞానాం వర్తనం బుధః |
 వర్తనచ్ఛాదనం రూపం స్వవేషపరివర్జితమ్ || ౮౭ ||
 నాట్యధర్మప్రవృత్తం తు జ్ఞేయం తత్ప్రకృతిస్థితమ్ |
 స్వవర్ణమాత్మనశ్చాద్యం వర్ణకైర్వేషసంశ్రయైః || ౮౮ ||
 ఆకృతిస్తస్య కర్తవ్యా యస్య ప్రకృతిరాస్థితా |
 యథా జన్తుః స్వభావం స్వం పరిత్యజ్యాన్యధైహికమ్ || ౮౯ ||
 తత్స్వభావం హి భజతే దేహాన్తరముపాశ్రితః |
 వేషేణ వర్ణకైశ్చైవ చ్ఛాదితః పురుషస్తథా || ౯౦ ||
 పరభావం ప్రకురుతే యస్య వేషం సమాశ్రితః |
 దేవదానవగన్ధర్వయక్షరాక్షసపన్నగాః || ౯౧ ||
 ప్రాణిసంజ్ఞాః స్మృతా హ్యేతే జీవబన్ధాశ్చ యేఽపరే |

స్త్రీభావాః పర్వతాః నద్యః సముద్రా వాహనాని చ ॥ ౯౨॥

నానాశస్త్రాణ్యపి తథా విజ్ఞేయాః ప్రాణిసంజ్ఞయా |
శైలప్రాసాదయన్త్రాణి చర్మవర్మధ్వజాస్తథా ॥ ౯౩॥

నానాప్రహరణాద్యాశ్చ తేఽప్రాణిన ఇతి స్మృతాః |
అథవా కారణోపేతా భవన్త్యేతే శరీరిణః ॥ ౯౪॥

వేషభాషాశ్రయోపేతా నాట్యధర్మమవేక్ష్య తు |
వర్ణానాం తు విధిం జ్ఞాత్వా వయః ప్రకృతిమేవ చ ॥ ౯౫॥

కుర్యాదక్లస్య రచనాం దేశజాతివయఃశ్చితతామ్ |
దేవా గౌరాస్తు విజ్ఞేయా యజ్ఞాశ్చాప్సరస్తథా ॥ ౯౬॥

రుద్రార్కద్రుహిణస్కన్ధాస్తపనీయప్రభాః స్మృతాః |
సోమో బృహస్పతిః శుక్రో వరుణస్తారకాగణాః ॥ ౯౭॥

సముద్రహిమవర్ణజ్ఞాః శ్వేతా హి స్యుర్వలస్తథా |
రక్తమజ్గరకం విద్యాత్ పీతౌ బుధహుతాశనౌ ॥ ౯౮॥

నారాయణో నరశ్చైవ శ్యామో నాగశ్చ వాసుకిః |
దైత్యాశ్చ దానవాశ్చైవ రాక్షసా గుహ్యాకా నగాః ॥ ౯౯॥

పిశాచా జలమాకాశమసితాని తు వర్ణతః |
భవన్తి షట్సు ద్వీపేషు పురుషశ్చైవ వర్ణతః ॥ ౧౦౦॥

కర్తవ్యా నాట్యయోగేన నిష్ఠత్తకనకప్రభాః |
జామ్బూద్వీపస్య వర్షే తు నానావర్ణాశ్రయా నరాః ॥ ౧౦౧॥

ఉత్తరాంస్తు కురుస్యక్వా తే చాపి కనకప్రభాః |
భద్రాశ్యపురుషాః శ్వేతాః కర్తవ్యా వర్ణతస్తథా ॥ ౧౦౨॥

కేతుమాలే నరా నీలా గౌరాః శేషేషు కీర్తితాః |
నానావర్ణాః స్మృతా భూతా గంధర్వా యక్షపన్నగాః ॥ ౧౦౩॥

విద్యాధరాస్తథా వైవ పితరస్తు సమా నరాః |
పునశ్చ భారతే వర్షే తాంస్తాన్వర్ణాన్ని బోధత ॥ ౧౦౪॥

రాజానః పద్మవర్ణాస్తు గౌరాః శ్యామాస్తథైవ చ |
యే చాపి సుఖినో మర్త్యా గౌరా కార్యాస్తు వైః బుధైః ॥ ౧౦౫॥

కుకర్మిణో గ్రహగ్రస్తాః వ్యాధితాస్తపసి స్థితాః ।
 ఆయస్తకర్మిణశ్చైవ హ్యసితాశ్చ కుజాతయః ॥ ౧౦౬ ॥
 ఋష్యయశ్చైవ కర్తవ్యా నిత్యం తు బదరప్రభాః ।
 తపఃస్థితాశ్చ ఋషయో నిత్యామేవాసితా బుధైః ॥ ౧౦౭ ॥
 కారణవ్యపదేశేన తథా చాత్మేచ్ఛయా పునః ।
 వర్ణస్తత్ర ప్రకర్తవ్యో దేశజితవశానుగః ॥ ౧౦౮ ॥
 దేశం కర్మ చ జాతిం చ పృథివ్యుద్దేశసంశ్రయమ్ ।
 విజ్ఞాయ వర్తనా కార్యా పురుషాణాం ప్రయోగతః ॥ ౧౦౯ ॥
 కిరాతబర్హరాన్ధ్రాశ్చ ద్రవిడాః కాశికోసలాః ।
 పులిన్దా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రాయేణ త్వసితాః స్మృతాః ॥ ౧౧౦ ॥
 శకాశ్చ యవనాశ్చైవ పహ్లావా వాప్లికాశ్చ యే ।
 ప్రాయేణ గౌరాః కర్తవ్యా ఉత్తరా యే శ్రితా దిశమ్ ॥ ౧౧౧ ॥
 పాఞ్చాలాః శౌరసేనాశ్చ మాహిషాశ్చైద్రమాగధాః ।
 అఙ్గా వఙ్గాః కలిఙ్గాశ్చ శ్యామాః కార్యాస్తు వర్ణతః ॥ ౧౧౨ ॥
 బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాశ్చైవ గౌరాః కార్యాస్తథైవ హి ।
 వైశ్యాః శూద్రాస్తథా చైవ శ్యామాః కార్యాస్తు వర్ణతః ॥ ౧౧౩ ॥
 ఏవం కృత్వా యథాన్యాయం ముఖాఙ్గోపాఙ్గవర్తనామ్ ।
 శ్మశ్రుకర్మ ప్రయుజ్జీత దేశకాలవయోఽనుగమ్ ॥ ౧౧౪ ॥
 శుద్ధం విచిత్రం శ్యామం చ తథా రోమశమేవ చ ।
 భవేచ్ఛతుర్విధం శ్మశ్రు నానావస్థాస్తరాత్మకమ్ ॥ ౧౧౫ ॥
 శుద్ధం తు లిఙ్గినాం కార్యం తథామాత్యపురోధసామ్ ।
 మధ్యస్థా యే చ పురుషా యే చ దీక్షాం సమాశ్రితాః ॥ ౧౧౬ ॥
 దివ్యా యే పురుషాః కేచిత్పిద్ధవిద్యాధరాదయః ।
 పార్థివాశ్చ కుమారాశ్చ యే చ రాజోపజీవినః ॥ ౧౧౭ ॥
 శ్మశ్రుకరిణశ్చ యే మర్త్యా యౌవనోన్మాదినశ్చ యే ।
 తేషాం విచిత్రం కర్తవ్యం శ్మశ్రు నాట్యప్రయోక్తుభిః ॥ ౧౧౮ ॥
 అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞానాం దుఃఖితానాం తపస్వినామ్ ।

వ్యసనాభిహతానాం చ శ్యామం శృత్రు ప్రయోజయేత్ ॥ ౧౧౯॥

ఋషీణాం తాపసానాం చ యే చ దీర్ఘవ్రతా నరాః ।

తథా చ చీరబద్ధానాం రోమశం శృత్రు కీర్తితమ్ ॥ ౧౨౦॥

ఏవం నానాప్రకారం తు శృత్రు కార్యం ప్రయోక్తుభిః ।

అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి వేషాన్నానాప్రయోగజాన్ ॥ ౧౨౧॥

శుద్ధో విచిత్రో మలినస్త్రీవిధో వేష ఉచ్యతే ।

తేషాం నియోగం వక్ష్యామి యథావదనుపూర్వశః ॥ ౧౨౨॥

దేవాభిగమనే చైవ మజ్జలే నియమస్థితే ।

తిథినక్షత్రయోగే చ వివాహకరణే తథా ॥ ౧౨౩॥

ధర్మప్రవృత్తం యత్కర్మ స్త్రీయో వా పురుషస్య వా ।

వేషస్త్రీషాం భవేచ్ఛుద్ధో యే చ ప్రాయత్సికా నరాః ॥ ౧౨౪॥

దేవదానవయక్షాణాం గన్ధర్వోరగరక్షసామ్ ।

నృపాణాం కర్కశానాం చ చిత్రో వేష ఉదాహృతః ॥ ౧౨౫॥

వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాం చ శ్రేష్ఠ్యమాత్యపురోధసామ్ ।

వణిజాం కాశ్చుక్చీయానాం తథా చైవ తపస్వినామ్ ॥ ౧౨౬॥

విప్రక్షేత్రియవైశ్యానాం స్థానీయా యే చ మానవాః ।

శుద్ధో వస్త్రవిధస్త్రీషాం కర్తవ్యో నాటకాశ్రయః ॥ ౧౨౭॥

ఉన్మత్తానాం ప్రమత్తానామధ్వగానాం తథైవ చ ।

వ్యసనోపహతానాం చ మలినో వేష ఉచ్యతే ॥ ౧౨౮॥

శుద్ధరక్తవిచిత్రాణి వాసాంస్యూర్ధ్వమ్పరాణి చ ।

యోజయేన్నాట్యతత్త్వజ్ఞో వేషయోః శుద్ధచిత్రయోః ॥ ౧౨౯॥

కుర్యాద్వేషే తు మలినే మలినం తు విచక్షణః ।

మునినిర్గన్ధశాక్యేషు యతిపాశుపతేషు చ ॥ ౧౩౦॥

వ్రతానుగస్తు కర్తవ్యో వేషో లోకస్వభావతః ।

చీరవల్కలచర్మాణి తాపసానాం తు యోజయేత్ ॥ ౧౩౧॥

పరివాణునిష్కానాం వాసః కాషాయమిష్యతే ।

నానాచిత్రాణి వాసాంసి కుర్యాత్పాశుపతేష్వభ ॥ ౧౩౨॥

కుజాతయశ్చ యే ప్రోక్తాస్తేషాం చైవ యథార్హతః ।
 అన్తఃపురప్రవేశే చ వినియుక్తా హి యే నరాః ॥ ౧౩౩॥
 కాషాయకఙ్కుకపటాః కార్యాస్తేఽపి యథావిధి ।
 అవస్థానతరతశ్చైవ నృణాం వేషో భవేదథ ॥ ౧౩౪॥
 వేషః సాంగ్రామికశ్చైవ శూరాణాం సంప్రకీర్తితః ।
 విచిత్రశస్త్రకవచో బద్ధతూణో ధనుర్ధరః ॥ ౧౩౫॥
 చిత్రో వేషస్తు కర్తవ్యో నృపాణాం నిత్యమేవ చ ।
 కేవలస్తు భవేచ్ఛుద్ధో నక్షత్రోత్పాతమఙ్గలే ॥ ౧౩౬॥
 ఏవమేష భవేద్వేషో దేశజాతివయోఽనుగః ।
 ఉత్తమాధమమధ్యానాం స్త్రీణాం నృణామథాపి చ ॥ ౧౩౭॥
 ఏవం వస్త్రవిధిః కార్యః ప్రయోగే నాటకాశ్రయే ।
 నానావస్థాం సమాసాద్య శుభాశుభకృతస్తథా ॥ ౧౩౮॥
 తథా ప్రతిశిరశ్చాపి కర్తవ్యం నాటకాశ్రయమ్ ।
 దివ్యానాం మానుషాణాం చ దేశజాతివయఃశ్రితమ్ ॥ ౧౩౯॥
 పార్శ్వ్యాగతా మస్తకీనస్తథా చైవ కిరీటినః ।
 త్రివిధో ముకుటో జ్ఞేయో దివ్యపార్థివసంశ్రితః ॥ ౧౪౦॥
 దేవగంధర్వయజ్ఞాణాం పన్నగానాం సరక్షసామ్ ।
 కర్తవ్యా నైకవిహిత ముకుటాః పార్శ్వమౌలయః ॥ ౧౪౧॥
 ఉత్తమా యే చ దివ్యానాం తే చ కార్యాః కిరీటినః ।
 మధ్యమా మౌలినశ్చైవ కనిష్ఠాః షిర్షమౌలినః ॥ ౧౪౨॥
 నరాధిపానాం కర్తవ్యా మస్తకే ముకుటా బుధైః ।
 విద్యాధరాణాం చ సిద్ధానాం చారణానాం తదైవ చ ॥ ౧౪౩॥
 గ్రన్థిమత్కేశముకుటాః కర్తవ్యాస్తు ప్రయోక్తుభిః ।
 రాక్షోదానవదైత్యానాం పిఙ్గకేశేక్షణాని హి ॥ ౧౪౪॥
 హరిచ్ఛ్మశ్రూణి చ తథా ముకుటాస్యాని కారయేత్ ।
 ఉత్తమశ్చాపి యే తత్ర తే కార్యాః పార్శ్వమౌలినః ॥ ౧౪౫॥
 కస్మాత్తు ముకుటాః సృష్టాః ప్రయోగే దివ్యార్థివే ।
 కేశానాం ఛేదనం దృష్టం వేదవాదే యథాశ్రుతి ॥ ౧౪౬॥

భద్రీకృతస్య వా యజ్ఞే శిరసశ్చాదనేచ్ఛయా ।
 కేశానామప్యదీర్ఘత్వాత్స్పృతం ముకుటధారణమ్ ॥ ౧౪౭॥
 సేనాపతేః పునశ్చాపి యువరాజస్య వైవ హి ।
 యోజయేదర్థముకుటం మహామాత్రాశ్చ యే నరాః ॥ ౧౪౮॥
 అమాత్యానాం కఙ్కుకీనాం తథా శ్రేష్ఠిపురోధసామ్ ।
 వేష్టనాబద్ధపట్టాని ప్రతిశీర్షాణి కారయేత్ ॥ ౧౪౯॥
 పిశాచోన్మత్తభూతానాం సాధకానాం తపస్వినామ్ ।
 అనిస్తీర్ణప్రతిజ్ఞానాం లమ్బకేశం భవేచ్ఛిరః ॥ ౧౫౦॥
 శాక్యశ్రోత్రియనిర్గృహపరివ్రాడ్డీక్షితేషు చ ।
 శిరోముణ్డం తు కర్తవ్యం యజ్ఞదీక్షాన్వితేషు చ ॥ ౧౫౧॥
 తథా వ్రతానుగం వైవ శేషానాం లిఙ్గీనాం శిరః ।
 ముణ్డం వా కుఞ్చితం వాపి లమ్బకేశమథాపి వా ॥ ౧౫౨॥
 ధూర్తానాం వైవ కర్తవ్యం యే చ రాత్ర్యుపజీవినః ।
 శ్చృఙ్గారచిత్తాః పురుషాస్తేషాం కుఞ్చితమూర్ధజాః ॥ ౧౫౩॥
 బాలానామపి కర్తవ్యం త్రిశిఖణ్డవిభూషితమ్ ।
 జటామకుటబద్ధం చ ముసీనాం తు భవేచ్ఛిరః ॥ ౧౫౪॥
 చేటానామపి కర్తవ్యం త్రిశిఖం ముణ్డమేవ వా ।
 విదూషకస్య ఖలతిః స్యాత్కాకపదమేవ వా ॥ ౧౫౫॥
 శిషాణామర్థయోగేన దేశజాతినమాశ్రయమ్ ।
 శిరః ప్రయోక్తుభిః కార్యం నానావస్థాస్తరాశ్రయమ్ ॥ ౧౫౬॥
 భూషణైర్వర్ణకైర్వస్త్రైర్వైశ్చైవ యథావిధి ।
 ఏవం నానాప్రకారైస్తు బుద్ధ్యా వేషాన్ప్రకల్పయేత్ ॥ ౧౫౭॥
 పూర్వం తు ప్రకృతిం స్థాప్య ప్రయోగగుణసంభవామ్ ।
 స్త్రీణాం వా పురుషాణాం వాప్యవస్థాం ప్రాప్య తాదృశీమ్ ॥
 ౧౫౮॥
 సర్వే భావాశ్చ దివ్యానాం కార్యా మానుషసంశ్రయాః ।

తేషాం వానిమిషత్వాది వైవ కార్యం ప్రయోక్తుభిః ॥ ౧౫౯ ॥

ఇహ భావరసాశ్చైవ దృష్టిభిః సమ్ప్రతిష్ఠితాః ।
దృష్ట్యైవ స్థాపితో హ్యర్థః పశ్చాదక్షైర్విభావ్యతే ॥ ౧౬౦ ॥

ఏవం జ్ఞీయాఙ్గరచనా నానాప్రకృతినంభవా ।
సజీవ ఇతి యః ప్రోక్షస్తస్య వక్ష్యామి లక్షణమ్ ॥ ౧౬౧ ॥

యః ప్రాణీనాం ప్రవేశో వై సజీవ ఇతి సంజ్ఞితః ।
చతుష్పదోఽథ ద్విపదస్తథా చైవాపదః స్మృతః ॥ ౧౬౨ ॥

ఉరగానపదాన్ విద్యాద్ ద్విపదాఙ్గమానుషాన్ ।
గ్రామ్యా ఆరణ్యాః పశవో విజ్ఞేయాః స్యుశ్చతుష్పదాః ॥ ౧౬౩ ॥

యే తే తు యద్ధనంఘైరైరుపరోధైస్తథైవ చ ।
నానాప్రహరణోపేతాః ప్రయోజ్యా నాటకే బుధైః ॥ ౧౬౪ ॥

ఆయుధాని చ కార్యాణి పురుషాణాం ప్రమాణతః ।
తాన్యహం వర్తయిష్యామి యథాపుస్తప్రమాణతః ॥ ౧౬౫ ॥

భిణ్ణీర్వాదశతాలః స్వాద్దశ కున్తో భవేదథ ।
అష్టౌ శతఘ్నీ శూలం చ తోమరః శక్తిరేవ వా ॥ ౧౬౬ ॥

అష్టౌ తాలా ధనురేయమాయామోఽస్య ద్విహస్తకః ।
శరో గదా చ వజ్రా చ చతుస్తాలం విధీయతే ॥ ౧౬౭ ॥

అఙ్గులాని త్వసిః కార్యశ్చత్వారింశత్ప్రమాణతః ।
ద్వాదశాఙ్గులకం చక్రం తతోఽర్ధం ప్రాస ఇష్యతే ॥ ౧౬౮ ॥

ప్రాసవత్పట్టసం విద్యాద్దణ్ణశ్చైవ తు వింశతిః ।
వింశతిః కణయశ్చైవ హ్యఙ్గులాలాని ప్రమాణతః ॥ ౧౬౯ ॥

శోడషాఙ్గులవిస్తీర్ణం సబలం సమ్ప్రఘణీకమ్ ।
త్రింశదఙ్గులిమానేన కర్తవ్యం ఖేటకం బుధైః ॥ ౧౭౦ ॥

జర్జరో దణ్ణకాష్ఠం చ తథైవ ప్రతిశీర్షకమ్ ।
ఛత్రం చామరం చైవ ధ్వజో శ్శృఙ్గార ఏవ చ ॥ ౧౭౧ ॥

యత్కించ్చిన్మానుషే లోకే ద్రవ్యం పుంసాం ప్రయోజకమ్ ।
యచ్ఛోపకరణం సర్వే నాట్యే తత్సమ్ప్రకీర్తితమ్ ॥ ౧౭౨ ॥

యద్యస్య విషయప్రాప్తం తేనోహ్యం తస్య లక్షణమ్ ।
 జర్జరే దణ్ణకాష్ఠే చ సమ్ప్రవక్ష్యామి లక్షణమ్ ॥ ౧౭౩॥
 మాహేన్ద్రా వై ధ్వజాజ్ఞో ప్రోక్తా లక్షణైర్విశ్వకర్మణా ।
 ఏషాన్యతమం కుర్యాజ్జర్జరం దారుకర్మతః ॥ ౧౭౪॥
 అథవా వృక్షయోనిః స్యాత్ప్రొహో వాపి జర్జరః ।
 వేణురేవ భవేచ్ఛ్చైష్ఠస్య వక్ష్యామి లక్షణమ్ ॥ ౧౭౫॥
 శ్వేతభూమ్యాం తు యో జాతః పుష్యనక్షత్రజస్తథా ।
 సంగ్రాహో వై భవేద్వేణుర్జర్జరార్థే ప్రయత్నతః ॥ ౧౭౬॥
 ప్రమాణమజ్గులానాం తు శతమష్టోత్తరం భవేత్ ।
 పంచపర్వా చతుర్థస్థానైస్తమాత్రస్తథైవ చ ॥ ౧౭౭॥
 స్థూలగ్రన్థిర్న కర్తవ్యో న శాఖీ న చ కీటవాన్ ।
 న కృమిక్షతపర్వా చ న హీనశ్చాన్యవేణుభిః ॥ ౧౭౮॥
 మధుసర్పిస్సర్షపాక్తం మాల్యధూపపురస్కృతమ్ ।
 ఉపాస్య విధివద్వేణుం గృహ్ణీయాజ్జర్జరం ప్రతి ॥ ౧౭౯॥
 యో విధిర్యః క్రమశ్చైవ మాహేభ్యో తు ధ్వజే స్మృతః ।
 స జర్జరస్య కర్తవ్యః పుష్యవేణుసమాశ్రయః ॥ ౧౮౦॥
 భవేద్యో దీర్ఘపర్వా తు తనుపత్రస్తథైవ చ ।
 పర్వాగ్రతణ్ణులశ్చైవ పుష్యవేణుః స కీర్తితః ॥ ౧౮౧॥
 విధిరేష మయా ప్రోక్తో జర్జరస్య ప్రమాణతజ్ఞోః ।
 అత ఉార్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి దణ్ణకాష్ఠస్య లక్షణమ్ ॥ ౧౮౨॥
 కపిత్థబిల్వవంశేభ్యో దణ్ణకాష్ఠం భవేదథ ।
 వక్రం చైవ హి కర్తవ్యం త్రిభాగే లక్షణాన్వితమ్ ॥ ౧౮౩॥
 కీర్తైర్పహతం యచ్ఛ వ్యాధినా న చ పీడితమ్ ।
 మన్దశాఖం భవేద్యచ్ఛ దణ్ణకాష్ఠం తు తద్భవేత్ ॥ ౧౮౪॥
 యన్వైభిర్లక్షణైర్హీనం దణ్ణకాష్ఠం సజర్జరమ్ ।
 కారయేత్స త్వపచయం మహాస్తం ప్రాప్నుయాద్భువమ్ ॥ ౧౮౫॥
 అథ శీర్షవిభాగార్థం ఘటీ కార్యా ప్రయత్నతః ।

స్వప్రమాణవినిర్దిష్టా ద్వాత్రింశత్యజ్జులాని వై || ౧౮౬ ||
 బిల్వమధ్యేన కర్తవ్యా ఘటీ సిరసమాశ్రయా |
 స్విన్నేన బిల్వకల్పేన ద్రవేణ చ సమన్వితా || ౧౮౭ ||
 భస్మనా వా తుపైర్వాపి కారయేత్ప్రతిశీర్షకమ్ |
 సంఛాద్య తు తతో వస్త్రైర్బిల్వదుగ్ధైర్ఘటాశ్రయైః || ౧౮౮ ||
 బిల్వకల్పేన చీరం తు దిగ్ధ్వా సంయోజయేద్ధటీమ్ |
 న స్థూలాం నానతాం తస్వీం దీర్ఘాం వైవ చ కారయేత్ | || ౧౮౯ ||
 తస్యామాతపశుష్కాయాం సుశుష్కాయామథాపి వా |
 ఛేద్యం బుధాః ప్రకుర్వన్తి విధిదృష్టేన కర్మణా || ౧౯౦ ||
 సుతీక్ష్ణేన తు శస్త్రేణ ఆర్ధార్ధం ప్రవిభజ్య చ |
 స్వప్రమాణవినిర్దిష్టం లలాటకృతకోణకమ్ || ౧౯౧ ||
 ఆర్ధాఙ్గులం లలాటం తు కార్యం ఛేద్యం షడఙ్గులమ్ |
 ఆర్ధార్ధమఙ్గులం ఛేద్యం కటయోర్ద్వ్యఙ్గులం భవేత్ || ౧౯౨ ||
 కటాస్తే కర్ణనాలస్య ఛేద్యం ద్వ్యధికమఙ్గులమ్ |
 త్ర్యఙ్గులం కర్ణవివరం తథా స్యాచ్ఛేద్యమేవ హి || ౧౯౩ ||
 తతశ్చైవావటః కార్యా సుసమా ద్వాదశాఙ్గులా |
 ఘట్యాం హ్యేతత్సదా ఛేద్యే విధానం విహితం మయా || ౧౯౪ ||
 తస్యోపరిగతా కార్యా ముకుటా బహుశిల్పజాః |
 నానారత్నప్రతిచ్ఛన్నా బహురూపోపశోభితాః || ౧౯౫ ||
 తథోపకరణానీహ నాట్యయోగకృతాని వై |
 బహుప్రకారయుక్తాని కుర్వీత ప్రకృతిం ప్రతి || ౧౯౬ ||
 యత్కించ్ఛిదస్మిన్ లోకే తు చరాచరసమన్వితే |
 విహితం కర్మ శిల్పం వా తత్ప్రాపకరణం స్మృతమ్ || ౧౯౭ ||
 యద్యస్య విషయం ప్రాప్తం తత్తదేవాభిగచ్ఛతి |
 నాస్తన్తః పురుషాణాం హి నాట్యోపకరణాశ్రయే || ౧౯౮ ||
 యద్యేనోత్పాదితం కర్మ శిల్పయోగక్రియాపి వా |
 తస్య తేన కృతా సృష్టిః ప్రమాణం లక్షణం తథా || ౧౯౯ ||

యా కాష్ఠ్యయస్త్రభూయిష్ఠా కృతా సృష్టిర్మహాత్మనా ।
 న సాస్మాకం నాట్యయోగే కస్మాత్ఫేదావహా హి సా ॥ ౨౦౦॥
 యద్ధ్యవ్యం జీవలోకే తు నానాలక్షణలక్షితమ్ ।
 తస్యోనుకృతినంస్థానం నాట్యూపకరణం భవేత్ ॥ ౨౦౧॥
 ప్రాసాదగృహయానాని నానాప్రహరణాని చ ।
 న శక్యం తాని వై కర్తుం యథోక్తానీహ లక్షణైః ॥ ౨౦౨॥
 లోకధర్మీ భవేత్త్వన్యా నాట్యధర్మీ తథాపరా ।
 స్వభావో లోకధర్మీ తు విభావో నాట్యమేవ హి ॥ ౨౦౩॥
 ఆయసం న తు కర్తవ్యం న చ సారమయం తథా ।
 నాట్యోపకరణం తజ్జైర్గురుభేదకరం భవేత్ ॥ ౨౦౪॥
 కాష్ఠ్యచర్మసు వస్త్రు జతువేణుదలేషు చ ।
 నాట్యోపకరణానీహ లఘుకర్మాణి కారయేత్ ॥ ౨౦౫॥
 చర్మవర్మధ్వజాః శైలాః ప్రాసాదా దేవతాగృహాః ।
 హయవారణయానాని విమానాని గృహాణి చ ॥ ౨౦౬॥
 పూర్వం వేణుదలైః కృత్వా కృతీర్భావనమాశ్రయాః ।
 తతః సురజ్ఞైరచ్చాద్య వస్త్రైః సారూప్యమానయేత్ ॥ ౨౦౭॥
 అథవా యది వస్త్రాణామసాన్నిధ్యం భవేదీహ ।
 తాలీయైర్వా కిలిజ్జైర్వా శ్లక్షైర్వస్త్రక్రియా భవేత్ ॥ ౨౦౮॥
 తథా ప్రహరణాని సుస్పృణవేణుదలాదిభిః ।
 జన్తుభాణ్డక్రియాభిశ్చ నానారూపాణి నాటకే ॥ ౨౦౯॥
 ప్రతిపాదం ప్రతిశిరః ప్రతిహస్తం ప్రతిత్వచమ్ ।
 తృణైః కిలిజ్జైర్భాణ్డైర్వా సారూప్యాణి తు కారయేత్ ॥ ౨౧౦॥
 యద్యస్య సదృశం రూపం సారూప్యగుణసంభవమ్ ।
 మృణ్మయం తత్తు కృత్స్నం తు నానారూపం తు కారయేత్ ॥ ౨౧౧॥
 భాణ్డవస్త్రమధూచ్ఛైర్లాక్షయాభ్రదలేన చ ।
 నాగాస్తే వివిధాః కార్యా హ్యతసీశణబిల్వజైః ॥ ౨౧౨॥
 నానాకుసుమజాతీశ్చ ఫలాని వివిధాని చ ।

భాణ్ణవస్త్రమధూచ్ఛిష్టైర్లాక్షయా వాపి కారయేత్ || ౨౦౩||

భాణ్ణవస్త్రమధూచ్ఛిష్టైస్తామ్రపత్త్రైస్తథైవ చ |

సమ్యక్ సువీరాగేణాప్యభ్రపత్రేణ వైవ హి || ౨౦౪||

రజ్జితేనాభ్రపత్రేణ మణీశ్చైవ ప్రకారయేత్ |

ఉపాశ్రయమథాప్యేషం శుల్బవజ్రేన కారయేత్ || ౨౦౫||

వివిధా ముకుటా దివా పూర్వం యే గదితా మయా |

తేఽభ్రపత్రోజ్వలాః కార్యా మణీవ్యాలోపశోభితాః || ౨౦౬||

న శాస్త్రప్రభవం కర్మ తేషాం హి సముదాహృతమ్ |

ఆచార్యబుద్ధ్యా కర్తవ్యమూహాపోహప్రయోజితమ్ || ౨౦౭||

ఏష మర్త్యక్రియామోగో భవిష్యత్కల్పితో మయా |

కస్మాదల్పబలత్వం హి మనుష్యేషు భవిష్యతి || ౨౦౮||

మర్త్యానామపి నో శక్యా విభావాః సర్వకాఞ్చనాః |

నేష్టాః సువర్ణరత్నైస్తు ముకుటా భూషణాని వా || ౨౦౯||

యుద్ధే నియుద్ధే నృత్యే వా వృష్టివ్యాపారకర్మణి |

గురుభావావసన్నస్య స్వేదో మూర్ఛా చ జాయతే || ౨౧౦||

స్వేదమూర్ఛాక్లమార్తస్య ప్రయోగస్తు విసశ్యతి |

ప్రాణాత్యయః కదాచిచ్ఛ భవేద్వ్యయతచేష్టయా || ౨౧౧||

తస్మాత్తామ్రమయైః పత్త్రైరభక్తై రజ్జితైరపి |

భేణైరపి మధూచ్ఛిష్టైః కార్యాణ్యాభరణాని తు || ౨౧౨||

ఏవం లోకోపచారేణ స్వబుద్ధివిభవేన చ |

నాట్యోపకరణానీహ బుధః సమ్యక్ ప్రయోజయేత్ || ౨౧౩||

న భేద్యం వైవ చ చేద్యం న ప్రహర్తవ్యమేవ చ |

రజ్జే ప్రహరణైః కార్యం సంజ్ఞామాత్రం తు కారయేత్ || ౨౧౪||

అథవా యోగశిక్షాభిర్విద్యామాయాకృతేన వా |

శస్త్రమోక్షః ప్రకర్తవ్యో రజ్జమధ్యే ప్రయోక్తుభిః || ౨౧౫||

ఏవం నానాప్రకారైస్తు ఆయుధాభరణాని చ |

నోక్తాని యాని చ మయా లోకాద్ గ్రాహ్యేణి తాన్యపి || ౨౧౬||

ఆహార్యాభినయో హ్యేష మయా ప్రోక్తః సమాసతః ।

అత ఉర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి సామాన్యాభినయం ప్రతి ॥ ౨౨౭ ॥

ఇతి భారతీయే నాట్యశాస్త్రే ఆహార్యాభినయో నామైకవింశోఽధ్యాయః ।

Encoded by Padmakar Dadegaonkar dadegaonkar@yahoo.com

——
Natya Shastra Chapter 21

pdf was typeset on March 24, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

